

Ortaklık Yatırımlarının IAS/ IFRS'e Göre Finansal Tablolarda Sunulması*

Özet

Küreselleşme ile tüm dünyada ekonomik, ticari ve finansal sınırların ortadan kalkması sonucu işletmelerin uluslararası yatırımlara yönelmesi günümüzde oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yatırımların objektif bir biçimde finansal tablolarda sunulması amacıyla işletmelerin piyasa değerleri, finansal durumları, performans ve karlılıklarının bilgi kullanıcılarına iletilmesinde ihtiyaca ve gerçeğe uygun, karşılaştırılabilir, doğrulanabilir, anlaşılabilir ve zamanında sunulmuş olma gibi niteliksel özelliklere sahip olması gerekmektedir. İşletmelerin ortaklık yatırımları ile ilgili finansal raporlamaya ilişkin TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar, TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Paylar ile TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standartları yayımlanmıştır. Bu standartlar, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında meydana gelen değişikliklere uygunluk sağlanması amacıyla 2011 ve 2013 yıllarında güncellenmiştir. Bu çalışmada söz konusu standartlarda yapılan değişiklikler göz önüne alınarak ortaklık yatırımlarının finansal tablolarda sunulmasında uyulacak ilke ve esaslar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Müşterek Kontrol, Kontrol Gücü, Öz Kaynak Yöntemi, Konsolide Finansal Tablolar.*

Representation of Joint Ventures in Financial Statements According to IAS/IFRS

Abstract

Financial, economic and commercial borders all over the world have been collapsed as a result of globalization and consequently, businesses have started to invest in international companies. For objectively reporting these investments in financial statements, when transmitting businesses' market value, financial status, performance and profitability to information users, they should have features such as being right, satisfying the requirements, being comparable, justifiable, comprehensible and timely presented. On the financial reporting of businesses' joint ventures, TAS 27 Separate Financial Statements, TAS 28 Investments in Associates and Joint Ventures and TFRS 10 Consolidated Financial Statements have been published. These standards were updated in 2011 and 2013 in order to apply with the changes made in International Financial Reporting Standards. In this paper, the principles and elements that should be complied in the financial reporting of joint ventures are investigated in line with the changes made in the mentioned standards.

Keywords: *Joint Control, Control Power, Equity Method, Consolidated Financial Statements.*

Hakkı FINDIK¹
Fatih ŞENTÜRK²

¹ Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
hakkifindik@klu.edu.tr

² Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO,
fatihsenturk@ibu.edu.tr

* Bu çalışma 08-09 Eylül 2014 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen ICEF-2014 İstanbul Ekonomi ve Finans Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Ortaklık amacıyla yapılan yatırımlar, bir işletmenin uzun vadeli amaçlarla diğer işletmelerin yönetimi ve ortaklık politikalarının belirlenmesine yönelik hisse senetleri ya da ortaklık paylarından oluşan yatırımlardır. Küreselleşmenin doğal sonucu olarak yatırımların uluslararası düzeyde ilerlemesi, söz konusu yatırımları gerek yatırım yapan işletmenin gerekse yatırım yapılan işletmenin finansal tablolarında hangi muhasebeleştirme kriterleri ile raporlama yapılacağı konusunda yenilikler ortaya çıkarmaktadır.

Ulusal düzenlemelerin başında gelen vergi mevzuatı söz konusu yatırımlardaki değerlemelerle ilgili ayrıntıya girmeden açıklamalar getirmekle beraber, uluslararası muhasebe/finansal raporlama

standartları ise ortaklık yatırımlarının hem sınıflandırılması hem de muhasebeleştirme ilkeleri açısından detaylı açıklamalar ve yönlendirmeler içerdiği görülmektedir. Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının (IAS/IFRS) çevirisi olarak yayınlanan Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarında (TMS/TFRS) işletmelerin uzun vadeli, ortaklık amacıyla yaptıkları yatırımlara yönelik “TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar”, “TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar” ve “TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar” standartları yayımlayarak, muhasebeleştirme ve finansal raporlama ilkelerini açıklamıştı. 2011 ve 2013 yıllarında yayınlanan yeni standartlar ve mevcut standartlardaki güncellemelerle birlikte ortaklık yatırımları ile ilgili yenilikler ortaya çıkmıştır. Yenilenen ve yeni yayınlanan standartlar şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 1: Ortaklık Yatırımları ile İlgili Önceki ve Mevcut Standartlar

Önceki Standartlar	Yenilenen ve Yeni Yayınlanan Standartlar
TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar	TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar
TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar	TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Paylar TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar
	TFRS 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar

Bu çalışmada öncelikle Tekdüzen Hesap Planı ve vergi mevzuatında ortaklık yatırımlarına yönelik sınıflandırma ve muhasebeleştirme esasları incelenecek, sonrasında ise TMS/TFRS'nin ortaklık yatırımlarına yönelik söz konusu standartları açıklanacaktır.

2. ORTAKLIK YATIRIMLARININ TEKDÜZEN HESAP PLANI VE VERGİ MEVZUATINDAKİ YERİ

2.1. Tekdüzen Hesap Planında Ortaklık Yatırımları ile İlgili Hesaplar

Uzun vadeli amaçlar ve kanuni zorunluluklar sebebiyle elde tutulan menkul kıymetlerle ve paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler “24 Mali Duran Varlıklar” hesap grubunda muhasebeleştirilmektedir. Bu hesap grubunda şu hesaplar bulunmaktadır:

- 240 Bağlı Menkul Kıymetler (%10'a kadar)
- 241 Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 242 İştirakler (%10 - %50 arası)
- 243 İştirakler Sermaye Taahhütleri (-)
- 244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 245 Bağlı Ortaklıklar (%50'den fazla)
- 246 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Taahhütleri (-)
- 247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 248 Diğer Mali Duran Varlıklar
- 249 Diğer Mali Duran Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

2.2. Vergi Mevzuatında Mali Duran Varlıklar

Vergi mevzuatına göre hisse senetleri alış değeri ile değerlendirilir (Akdoğan ve Sevilengül 2007, 295). Bağlı menkul kıymetler, iştirakler ve bağlı ortaklıklar:

- Maliyet fiyatı veya piyasa değerinden düşük olanı ile,
- Piyasa değeri (borsa değeri) dikkate alınarak değerlendirilir (Akdoğan ve Tenker 1998, 96).

Dönem sonunda vergi mevzuatına göre hisse senetleri ile temsil edilen iştirak payları ve bu bölümün “Bağlı Menkul Kıymetler” bölümünde izlenen tahviller, “11 Menkul Kıymetler” hesap grubunda yer alan hesaplar gibi değerlendirileceği belirtilmiştir. Hisse senedi ile temsil edilmeyen iştirak paylarının değerlendirilmesi Vergi Usul Kanunu’nda özel olarak düzenlenmemiştir. Söz konusu iştirak paylarının borsa rayici de olamayacağından bu payların kayıtlı değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mali duran varlıklara enflasyon düzeltilmesi uygulanması mali duran varlığa uygulanan değerlendirme yöntemine göre farklılık arz etmektedir. Borsa değeri ile değerlendirilen hisse senetleri ile temsil edilen iştirak ve bağlı ortaklıklar enflasyon düzeltilmesinden önce zaten bilanço günündeki değerine getirilmiş olacağından ayrıca bir düzeltme işlemine gerek bulunmamaktadır. “Borsada işlem gören hisse senetleri, bilanço günündeki borsa rayici ile dikkate alınır. Bunlar için ayrıca düzeltme yapılmaz.” şeklinde ifade edilmiştir. Borsada işlem gören ve bu değerle değerlendirilen diğer menkul kıymetler için de geçerlidir (Akdoğan ve Sevilengül 2007, 294).

Mali duran varlık satıldığında defter değeri ile satış değeri arasındaki fark kar veya zarar olarak muhasebeleştirilir. Kar olması durumunda “645 Menkul Kıymet Satış Karları” hesabına alacak, zarara katlanılmışsa “655 Menkul Kıymet Satış Zararları” hesabına borç olarak kaydedilir.

3. ORTAKLIK YATIRIMLARININ IAS/IFRS’DE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE FİNANSAL TABLOLARDA GÖSTERİLMESİ

3.1. TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar Standardı

Önceki adıyla “Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar” olan bu standart 2011 yılında yapılan güncelleme ile “Bireysel Finansal Tablolar” adını almıştır. Bu standart, bir işletmenin kendi isteği ile ya da yerel mevzuat gereği bireysel finansal tablolar sunması durumunda, bağlı ortaklıklardaki, iş ortaklıklarındaki ve iştiraklerdeki yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde uygulanır. Konsolide finansal tablolar, ana ortaklık ve bağlı ortaklıklarının varlıklarının, borçlarının, öz kaynaklarının, gelirlerinin, giderlerinin ve nakit akışlarının tek bir işletmeye ait gibi sunulduğu grup finansal tablolardır. Ana ortaklık ise bir veya daha fazla işletmeyi kontrol eden bir işletmedir. Bağlı ortaklık, başka bir işletme tarafından kontrol edilen bir işletmedir.

Bireysel finansal tablolar, bir ana ortaklık veya yatırım yapılan işletme üzerinde müşterek kontrolü veya önemli etkisi olan bir yatırımcı tarafından sunulan ve yatırımların, maliyet bedeli üzerinden ya da TFRS 9 Finansal Araçlar uyarınca muhasebeleştirildiği finansal tablolardır. Öz kaynak yönteminin uygulandığı finansal tablolar bireysel finansal tablo değildir. Benzer şekilde bağlı ortaklığı veya iştiraki olmayan ya da herhangi bir iş ortaklığında iş ortaklığı katılımcısı olarak yatırımı bulunmayan bir işletmenin finansal tabloları bireysel finansal tablo değildir (TMS 27, m. 7).

Bireysel finansal tablolarını hazırlayan bir işletme, bu tablolarda bağlı ortaklıkları, iş ortaklıkları ve iştiraklerindeki yatırımlarını:

- Maliyet bedeliyle veya
- TFRS 9’a uygun olarak muhasebeleştirir. (TMS 27, m. 10).

İşletmenin bir bağlı ortaklığından, iş ortaklığından veya iştirakinden temettü alma hakkı doğduğunda, bireysel finansal tablolarda söz konusu temettü kâr veya zararda muhasebeleştirilir. (TMS 27, m. 12).

3.2. Ortaklık Yatırımlarının IAS/IFRS’e Sınıflandırılması

Ortaklık yatırımları muhasebe standartlarında şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Tablo 2: Ortaklık Yatırımlarının Muhasebe Standartlarına Göre Sınıflandırılması

Oy Hakkı	Yatırımcının Durumu	Yatırım Yapılan Şirket	Uygulanacak Muhasebe Yöntemi
% 20'den küçük	Kontrol gücü ve önemli etki yok	Bağlı Menkul Kıymet	Maliyet Yöntemi veya TFRS 9
% 20 - % 50 arası	Önemli etki var.	İştirak	Öz kaynak Yöntemi
% 50'den büyük	Kontrol gücü var.	Bağlı Ortaklık	Konsolide Finansal Tablolar
Müşterek anlaşma	Müşterek Kontrol	İş Ortaklığı	Öz kaynak Yöntemi
		Müşterek Faaliyet	İlgili TMS/TFRS'ler

3.3. Muhasebe Standartlarında Bağlı Menkul Kıymetler

İştirak, bağlı ortaklık, müşterek anlaşmalar kapsamında yer almayan ve işletmelerin %20'ye kadar farklı bir işletme üzerinde uzun vadeli amaçlarla yaptığı yatırım olan bağlı menkul kıymetler; bir finansal varlık olması durumunda, gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer, TFRS 9 uyarınca bir finansal varlık olarak değerlendirilerek belirlenir.

“TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı”na göre, finansal varlıklar, ilgili varlıkların yönetimi için belirlenen finansal varlık yönetim modeli ve sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri esas alınarak, daha sonraki dönemlerde “itfa edilmiş maliyeti” veya “gerçeğe uygun değeri” üzerinden ölçülerek sınıflandırılır. Bir finansal varlık, sözleşmeye bağlı olarak bir finansal varlık yönetim modeli üzerinden belirli tarihlerde anapara ve ilgili faiz ödemelerine yönelik nakit akışlarına yol açması durumunda “itfa edilmiş maliyeti” üzerinden ölçülür. Bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmediği sürece “gerçeğe uygun değeri” üzerinden ölçülür (Gökçen vd. 2011, 98,99). Buna göre bağlı menkul kıymet sınıfına giren yatırımlar “gerçeğe uygun değeri” ile finansal raporlarda sunulur. Gerçeğe uygun değer, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak açıklanmıştır.

3.4. Muhasebe Standartlarında İştirakler ve İş Ortaklıkları

“TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Paylar Standardı”nın amacı, iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesini tanımlamak, iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırımların muhasebeleştirilmesi durumunda öz kaynak yönteminin uygulanmasına ilişkin hükümleri ortaya koymaktır (TMS 28, m. 1).

3.4.1. İştirak ve Önemli Etki

İştirak, yatırımcı işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmedir. Önemli etki, yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyetle ilgili politikaların belirlenmesi kararlarına katılma gücü olup bu politikaları tek başına ya da bir başka taraf ile müşterek kontrol etme gücünü ifade etmemektedir. Önemli etki, kontrol veya eş düzey etki gücü olmaksızın, bir işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına ait kararlarına katılma gücüdür. Aksinin geçerli olduğuna dair kuvvetli deliller yoksa yatırımcının doğrudan ve dolaylı olarak bir işletmenin oy hakkında %20 ve daha fazla paya sahip olunması durumunda, önemli etkinin var olduğu kabul edilir (Karapınar, 2008, 422, 423). Örneğin, A işletmesi B işletmesinin %30'una ve C işletmesi ise B işletmesinin % 51'ine sahip ise A işletmesinin B işletmesi üzerinde önemli etkinliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak B'nin %51'ine sahip olan C işletmesi, finansal ve faaliyet politikalarının belirlenmesi bakımından A'nın katılımını hukuken devre dışı bırakırsa söz konusu önemli etkinlik ortadan kalkmış olmaktadır (Mısırlıoğlu, 2002, 66).

Bir işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak (örneğin bağlı ortaklıkları vasıtasıyla) yatırım yapılan işletmenin oy hakkının % 20 ya da daha fazlasını elinde tutması durumunda, aksi açıkça ortaya konulmadığı sürece, söz konusu işletmenin önemli etkisinin bulunduğu kabul edilir. Diğer yandan, işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak yatırım

yapılan işletmenin oy hakkının % 20'sinden daha azını elinde bulundurması durumunda ise; böyle bir etkinin bulunduğu açıkça ortaya konulmadığı sürece, söz konusu işletmenin önemli etkisinin bulunmadığı kabul edilir. Yatırım yapılan bir işletmeye başka bir yatırımcı tarafından önemli tutarda veya mutlak çoğunlukla sahip olunması, yatırımcı işletmenin önemli etkiye sahip olmasına kesin olarak engel teşkil etmez. (TMS 28, m. 5).

Aşağıdaki hususların bir ya da birden fazlasının varlığı halinde bir işletmenin önemli etkisinin bulunduğu kabul edilir: (TMS 28, m. 6)

- Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme,
- Temettüleri ya da diğer dağıtım kararları dahil olmak üzere, işletmenin politika belirleme süreçlerine katılma,
- Yatırımcı işletme ile yatırım yapılan işletme arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi,
- İşletmeler arasında yönetici personel değişimi,
- İşletme için gerekli teknik bilginin sağlanması.

3.4.2. İş Ortaklığı-Müşterek Faaliyet ve Müşterek Kontrol

“TMS 31 İş Ortaklarındaki Paylar Standardı” yerine “TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar Standardı” getirilmiş ve yeni boyutlar eklenerek yayımlanmıştır. Mevcut “TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar” standardı güncellenerek “TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı” yayımlanmıştır. Yatırımcıların muhasebeleştirme işlemlerinde kullandıkları yöntemleri sınırlandırarak yeni zorunluluklar getirmiştir. TFRS 11, yürürlükten kalkan TMS 31'in getirdiği “oransal konsolidasyon yöntemini” kaldırarak, öz kaynak yönteminin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir (Karşın, 2013, 319).

İş ortaklığı, müşterek kontrole sahip olan tarafların, girişimin net varlıkları üzerinde haklarının bulunduğu müşterek anlaşmadır. Müşterek anlaşma ise iki veya daha fazla tarafın üzerinde müşterek kontrole sahip olduğu anlaşmadır. Müşterek kontrol, bir anlaşma üzerindeki kontrolün sözleşmeye dayalı olarak paylaşılmasıdır. Bu kontrolün

sadece, önemli konularla ilgili kararların, kontrolü paylaşan tarafların oy birliği ile mutabakatını gerektirdiği durumlarda var olduğu kabul edilir. Müşterek anlaşmanın özellikleri; sözleşmeyle sınırlı olması ve müşterek kontrol içermesidir (TFRS 11, m.5). Bu kontrol, ilgili faaliyetlere ilişkin kararların kontrolü paylaşan tarafların oy birliği ile mutabakatını gerektirdiği bir durumda vardır (TFRS 11, m. 7). “TFRS 11: Müşterek Anlaşmalar Standardı”nın amacı, müştereken kontrol edilen müşterek anlaşmalarda payı olan işletmeler tarafından yapılacak finansal raporlamanın ilkelerini düzenlemektir.

3.4.2.1. Müşterek Anlaşma Türleri

İşletmeler dâhil oldukları müşterek anlaşmanın türünü belirler. Müşterek anlaşmanın müşterek faaliyet ya da iş ortaklığı şeklinde sınıflandırılması, anlaşmaya taraf olanların sahip oldukları hak ve yükümlülüklerle bağlıdır (TFRS 11, m. 14).

Müşterek faaliyet, anlaşmanın müşterek kontrole sahip tarafların bu anlaşmayla ilgili varlıklar üzerinde haklara ve borçlara ilişkin yükümlülüklerle sahip oldukları müşterek anlaşmadır. Söz konusu taraflara müşterek faaliyet katılımcıları denir (TFRS 11, m. 15). İş ortaklığı, anlaşmanın müşterek kontrole sahip taraflarının bu anlaşmanın net varlıkları üzerinde haklara sahip oldukları müşterek anlaşmadır. Söz konusu taraflara iş ortaklığı katılımcıları denir (TFRS 11, m. 16).

Müşterek anlaşmanın, müşterek faaliyet mi yoksa iş ortaklığı mı olduğu değerlendirilirken bir yargıda bulunulur. İşletmeler, dâhil oldukları müşterek anlaşmanın türünü, söz konusu anlaşmadan doğan hak ve yükümlülüklerini göz önünde bulundurarak belirler. Anlaşmanın yapısal ve hukuki biçimine, sözleşmeye bağlı anlaşmadaki taraflarca üzerinde mutabakat sağlanan hükümlere ve ilgili olduğu hallerde diğer durum ve koşullara bakılarak söz konusu hak ve yükümlülükler değerlendirilir.

- Müşterek anlaşmanın yapısı; ayrı bir araç vasıtasıyla yapılandırılmamışsa “Müşterek Faaliyet” söz konusudur.

- Müşterek anlaşmanın yapısı, ayrı bir araç vasıtasıyla yapılandırılmışsa “İş Ortaklığı” söz konusudur. Ancak müşterek bir anlaşmayı “İş Ortaklığı” olarak adlandırabilmek için şu üç şartın birlikte sağlanması gerekir:

1) Ayrı aracın hukuki şekli, taraflara anlaşmayla ilgili varlıklar üzerinde haklar ve borçlara ilişkin yükümlülükler veriyor mu? (Vermiyorsa “Müşterek Faaliyet”),

2) Varlıklar üzerindeki hakların ve borçlar üzerindeki yükümlülüklerin sahibi belirlenmiş mi? (Belirlenmemişse “Müşterek Faaliyet”),

3) Anlaşma tarafları, faaliyetleri taraflara çıktı sağlamak için amaçlamamış ve faaliyetlerle ilgili borçların ödenmesi hususu süreklilik esasına göre taraflara bağlanmamışsa İş Ortaklığı (aksi halde “Müşterek Faaliyet” olarak sınıflandırılır.

3.4.2.2. Müşterek Faaliyetlerin Muhasebeleştirilmesi

Müşterek faaliyet katılımcısı müşterek anlaşmadaki payıyla ilgili varlıkları, borçları, hâsılatı ve giderleri söz konusu varlıklara, borçlara, hasılatlara ve giderlere uygulanan ilgili TFRS’ler çerçevesinde muhasebeleştirir. (TFRS 11, m. 20,21)

3.4.2.3. İş Ortaklıklarının Muhasebeleştirilmesi

İş ortaklığı katılımcısı iş ortaklığındaki payını bir yatırım olarak kaydeder ve TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardında belirlenen öz kaynak yönteminin uygulamasından muaf tutulmadığı sürece söz konusu yatırımı bu standart uyarınca öz kaynak yöntemine göre muhasebeleştirir. (TFRS 11, m. 24).

3.4.3. İştirak ve İş Ortaklıklarında Muhasebeleştirme Kriteri: Öz kaynak Yöntemi

Yatırımın başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirildiği ve sonrasında bu tutarın yatırım yapılan işletmenin net varlıklarında yatırımcı işletmenin payına düşen kısmı yansıtacak şekilde düzeltilmiştir bir muhasebe yöntemidir. Yatırımcı işletmenin kâr veya zararı, yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararından kendisine düşen payı; yatırımcı işletmenin diğer kapsamlı kârı, yatırım yapılan işletmenin diğer kapsamlı kârından kendisine düşen payı kapsamaktadır.

Öz kaynak yöntemine göre, iştirak veya iş ortaklığı yatırımı başlangıçta elde etme maliyeti ile mu-

hasebeleştirilir. Edinme tarihinden sonra ise, yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararındaki payı yatırımın defter değeri artırılarak ya da azaltılarak finansal tablolara yansıtılır. Yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararından alacağı pay, yatırımcının kâr veya zararı olarak muhasebeleştirilir. Yatırım yapılan bir iştiraktan alınan dağıtımlar (kâr payı vb.) yatırımın defter değerini azaltır. Yatırım yapılan iştirakin defter değerinin, iştirakin diğer kapsamlı kârındaki değişikliklerden yatırımcıya düşen pay oranında düzeltilmesi gerekebilir. Bu tür değişiklikler, maddi duran varlıkların yeniden değerlemesinden ya da yabancı para çevrim farklarından kaynaklanan değişiklikleri içerir. Bu değişikliklerden yatırımcıya düşen pay, yatırımcının kendi diğer kapsamlı kârında muhasebeleştirilir (TMS 28, m. 10).

Öz kaynak yöntemine göre yatırımın defter değeri şu şekilde belirlenir:

Alış Maliyeti + İştirak Karından Pay – İştirak Zararından Pay – İştiraktan Elde Edilen Temettümler (Çiftçi, 2000, 59).

“TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı”, öz kaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilen iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki paylara uygulanmaz. Potansiyel oy haklarını içeren araçların, özünde, iştirakin veya iş ortaklığının sahipliği ile ilgili ekonomik faydaları hâlihazırda elde etme hakkı vermesi durumunda, bu araçlar TFRS 9’un hükümlerine tabi değildir. Diğer tüm durumlarda, iştiraklerdeki veya iş ortaklıklarındaki potansiyel oy haklarını içeren araçlar, TFRS 9’a uygun olarak muhasebeleştirilirler. (TMS 28, m. 14).

3.4.3.1. Şerefiye Olması Durumu ve Değer Düşüklüğü

Yatırımın iktisabında, yatırımın elde etme maliyeti ile iştirakin tespit edilebilen net varlık, borç ve koşullu borçlarının net gerçeğe uygun değerinden yatırımcıya düşen pay arasındaki her türlü fark şöyle muhasebeleştirilir: (Gökçen vd. 2011, 374, 375)

- Bir iştirak ile ilgili şerefiye, iştirak yatırımının defter değerine dahil edilir. Bununla birlikte, söz konusu şerefiyenin amortismanına izin verilmez. Bu nedenle iştirakin kar veya zararından yatırımcıya düşen payın belirlenmesinde şerefiye hesaba katılmaz.

• İştirakin tespit edilebilir varlık ve borçlarının net gerçeğe uygun değerinden yatırımcının payına düşen kısmın yatırımın elde etme maliyetini aşan tutarı, yatırımın iktisap edildiği dönemde iştirakin kar veya zararındaki yatırımcıya düşen payın belirlenmesinde gelirlere dahil edilir.

Bir iştirakteki veya iş ortaklığındaki yatırımın defter değerinin bir bölümünü oluşturan şerefiye ayrı olarak muhasebeleştirilmediğinden, “TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardında” yer alan şerefiyenin değer düşüklüğünün test edilmesine ilişkin hükümlerin uygulanması suretiyle değer düşüklüğü açısından ayrı bir biçimde teste tabi tutulmaz. Bunun yerine, TMS 39 hükümlerine göre yatırımda değer düşüklüğü olabileceği durumlarda, yatırımın geri kazanılabilir tutarı (kullanım değeri ile gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardan büyük olanı) ile defter değeri karşılaştırılarak yatırımın tüm defter değeri TMS 36’ya göre değer düşüklüğü açısından tek bir varlık gibi test edilir. Bu tür durumlarda muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararı, iştirakteki veya iş ortaklığındaki yatırımın defter değerinin bir bölümünü oluşturan şerefiye de dahil olmak üzere herhangi bir varlık kalemine dağıtılmaz. Buna bağlı olarak, iştirakteki yatırımın geri kazanılabilir tutarının sonradan artması durumunda, söz konusu değer düşüklüğü zararı TMS 36 uyarınca iptal edilir. (TMS 28, m. 42)

3.4.3.2.Özkaynak Yönteminin Uygulanmasına İlişkin İstisnalar

a) İşletmenin tamamına bir başka işletme tarafından sahip olunan bir bağlı ortaklık olması ve bu işletmenin diğer koşullarda oy verme yetkisi olmayanlar da dahil olmak üzere, diğer ortaklarının öz kaynak yöntemi uygulanmadığı konusunda bildirilmiş ve buna itiraz etmemiş olmaları,

b) İşletmenin borçlanma araçlarının veya öz kaynağa dayalı finansal araçlarının kamuya açık bir piyasada işlem görmemesi,

c) İşletmenin, kamuya açık bir piyasada işlem görmek üzere herhangi bir finansal araç ihraç etmek amacıyla bir başvuru süreci ve hazırlığı içinde olmaması,

d) İşletmenin ana ortaklığı konumundaki işletmenin, TFRS'lere uygun konsolide finansal tablolar hazırlayarak kamuoyunun bilgisine sunması duru-

munda öz kaynak yöntemi uygulanmaz (TMS 28, m. 17).

3.4.3.3.İştirak veya İş Ortaklığı Niteliğinin Sona Ermesi ile Öz kaynak Yönteminin Bırakılması

İşletme, yatırımının aşağıdaki şekillerde iştirak veya iş ortaklığı niteliğini kaybettiği tarihten itibaren öz kaynak yöntemini uygulamayı bırakır:

1. Yatırım, Bağlı Ortaklık'a dönüşürse “TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardı” uygulanır.

2. Yatırım, iştirak ve iş ortaklığı niteliğini kaybedip (bağlı ortaklığa dönüşmemekte) bir finansal varlık olarak kalması durumunda gerçeğe uygun değerle “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına” göre muhasebeleştirilir. Bu durumda elden çıkarılan yatırımın her türlü gelirinin gerçeğe uygun değeri ve kalan payın gerçeğe uygun değeri ile öz kaynak yöntemine göre defter değeri arasındaki fark kar/zararda (gelir tablosu) muhasebeleştirilir.

3. Öz kaynak yöntemini uygulamayı bırakması durumunda, işletme yatırıma ilişkin daha önce diğer kapsamlı kârda muhasebeleştirdiği tüm tutarları yatırım yapılan işletmenin varlık ya da borçlarını doğrudan elden çıkarması ile aynı esaslara uygun olarak muhasebeleştirir. (TMS 28, m. 22).

3.5.Muhasebe Standartlarında Bağlı Ortaklıklar

Bağlı ortaklık, başka bir işletme tarafından kontrol edilen işletmedir. Bağlı ortaklığı, bir veya daha fazla işletmeyi kontrol eden ana ortaklık bulunur. Ana ortaklık ve bağlı ortaklığın finansal tabloları tek bir gruba ait finansal tablolar olarak sunulması gerektiğinden “konsolide finansal tablolar” olarak adlandırılır. “TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı”nın amacı, bir işletme bir veya daha fazla işletmeyi kontrol ettiğinde düzenlenecek olan konsolide finansal tabloların hazırlanmasına ve sunumuna ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir. (TFRS 10, md.1)

Amacın karşılanması amacıyla; TFRS 10;

a) Bağlı ortaklıkları kontrol eden ana ortaklığın konsolide finansal tablolar hazırlaması zorunludur.

b) Kontrol ilkesini tanımlamakta ve kontrolü konsolidasyonun dayanağı haline getirmektedir.

c) Yatırımcı işletmenin yatırım yaptığı işletmeyi kontrolünün belirlenmesi ve kontrol ilkesinin nasıl uygulanacağı ile,

d) Konsolide finansal tabloların hazırlanması sırasında uygulanacak muhasebeleştirme hükümlerini düzenlemektedir.

Şerefiye; “TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standartında” açıklandığından TFRS 10 kapsamında değildir.

3.5.1.Kontrol Kavramı ve Konsolidasyon

Yatırımcı bir işletme, yatırım yaptığı işletmeyle olan ilişkisinden dolayı değişken getirilere maruz kaldığı veya bu getirilerde hak sahibi olduğu, aynı zamanda bu getirileri yatırım yaptığı işletme üzerindeki gücüyle etkileme imkânına sahip olduğu durumda yatırım yaptığı işletmeyi kontrol etmektedir. (TFRS 10, md. 6). Ana ortaklık, bağlı ortaklığı şu üç şartın birlikte (Güç, Değişken Getirilere Maruz Kalma ve Güç-Getiri Arasındaki İlişki) mevcudiyeti halinde kontrol eder:

a) Yatırım Yapıldığı İşletme Üzerinde Güç Sahibi Olunması: Yatırımcı işletme, yatırım yaptığı işletmenin ilgili faaliyetlerini ve getirilerini önemli ölçüde etkileyen faaliyetlerini yönetme imkânına sahipse yatırım yapılan işletme üzerinde güce sahiptir. Güç, haklardan doğmaktadır. İki veya daha fazla sayıdaki yatırımcı işletmenin, farklı ilgili faaliyetleri tek taraflı olarak yönetme imkânı sağlayan mevcut haklara sahip olduğu durumlarda, yatırım yapılan işletmenin getirilerini en önemli şekilde etkileyen faaliyetleri yönetme imkânına sahip olan yatırımcı işletme, yatırım yapılan işletme üzerinde güce sahiptir. Yatırımcı işletmeye güç sağlayan haklara örnek olarak aşağıdakiler sıralanabilir:

- Oy hakkı şeklindeki haklar,
- Kilit yönetici personelini atama, yeniden atama veya azletme hakları,
- İlgili faaliyetleri yöneten başka bir işletmeyi atama ya da azletme hakları,
- Yatırımcı işletmenin, kendi menfaatine işlemler

tesis etmek veya işlemlerdeki herhangi bir değişikliği veto etmek üzere yatırım yapılan işletmeyi yönetmeye yönelik hakları,

- Elinde bulunduran kişiye ilgili faaliyetleri yönetme imkânı veren diğer haklar.

Yatırımcı işletme, güce sahip olup olmadığını değerlendirirken asli hakları ve koruyucu hakları belirlemelidir. Bir hakkın asli hak olabilmesi için, elde bulunduran kişinin bu hakkı fiili olarak kullanabilmesi gerekir. Yatırımcı, sadece asli hakları göz önünde bulundurmalıdır. Koruyucu haklar ise, yatırım yapılan işletmenin faaliyetlerine ilişkin temel değişikliklerle veya istisnai durumlarla ilgilidir. Ancak, istisnai durumlarla ilgili olan veya bazı olayların gerçekleşmesine bağlı hakların tümü koruyucu olmak zorunda değildir. Koruyucu haklar, yatırım yapılan işletme üzerinde güç sağlamaksızın elinde bulunduranın menfaatinin korunması amacıyla tasarlandığı için, elinde sadece koruyucu haklar bulunan bir yatırımcı işletme, yatırım yaptığı işletme üzerinde güce sahip olamadığı gibi, diğer bir tarafın yatırım yapılan işletme üzerinde güce sahip olmasını da engelleyemez. (TMS 27, B22-28).

Koruyucu haklara ilişkin örnekler standartta şu şekilde sunulmuştur:

- Borç alanın, borç verenin zararına olacak şekilde kredi riskini önemli düzeyde değiştirebilecek faaliyetler üstlenmesini sınırlayan, borç verenin sahip olduğu haklar.
- Yatırım yapılan bir işletmede kontrol gücü olmayan bir payı elinde bulunduran bir tarafın, işin olağan akışının gerektirdiğinden daha yüksek bir sermaye harcamasını ya da borçlanma aracı veya öz kaynağa dayalı araç ihraçlarını onaylama hakkı.
- Kredi geri ödeme hükümlerini yerine getirememesi durumunda, borç verenin, borçlunun varlıklarına el koyma hakkı.

b) Yatırım Yapılan İşletmeyle Olan İlişkisinden Dolayı Değişken Getirilere Maruz Kalınması veya Bu Getirilerde Hak Sahibi Olunması: Yatırımcı işletmenin, yatırım yaptığı işletmeyle olan ilişkisi dolayısıyla elde edeceği getiriler, yatırım yaptığı işletmenin performans sonuçlarına bağlı olarak değişiklik gösterme potansiyeline sahip ol-

duğunda yatırımcı işletme, yatırım yaptığı işletmeyle olan ilişkisi dolayısıyla değişken getirilere maruz kalmakta veya bu getirilerde hak sahibi olmaktadır. Yatırımcının getirileri sadece pozitif, sadece negatif veya bütün olarak pozitif ve negatif olabilir.

c) **Güç ve Getiriler Arasındaki İlişki:** Elde edeceği getirilerin miktarını etkileyebilmek için yatırım yaptığı işletme üzerindeki gücünü kullanma imkânına sahiptir. Karar alma haklarına sahip olan bir yatırımcının vekil mi, asil mi olduğunu belirlemesi gerekir. Vekil olan bir yatırımcı kendisine devredilen karar verme haklarını kullandığında, yatırım yapılan işletmeyi kontrol etmemektedir.

TFRS 10'un en önemli özelliğinin kontrol gücünün olup olmadığının belirlenmesinde daha ayrıntılı bilgi sağlaması ve tek bir kontrol modeli oluşturmasıdır. Bu durum önceki haliyle TMS 27 ile olan en önemli farktır. Kontrolün değerlendirilmesi sürecine getiri-güç ilişkilerinin dahil edilmesi nedeniyle de daha fazla sayıda işletmenin konsolidasyonunun kapsamına dahil edilmesi imkanı da ortaya çıkmaktadır (Terzi, 2013, 291).

3.5.2. Muhasebeleştirme Hükümleri

Ana ortaklık, konsolide finansal tablolarını hazırlarken, benzer koşullardaki benzer işlemler ve olaylar için yeknesak muhasebe politikaları kullanır. (TFRS, md. 19) Konsolide finansal tablolara dâhil olan şirketlerden birinin finansal tablolarının, benzer işlemler ve benzer koşullardaki diğer olaylar için farklı muhasebe politikaları kullanılarak hazırlanmış olması durumunda; grubun muhasebe politikalarıyla uyum sağlayabilmek için, konsolide finansal tabloların hazırlanması sırasında gruba dâhil söz konusu işletmenin finansal tablolarında gerekli düzeltmeler yapılır.

Bununla birlikte, konsolide finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan ana ortaklık ve bağlı ortaklık finansal tabloları aynı tarih itibarıyla hazırlanmış olmalıdır (Gökçen vd. 2011, 352). Ana ortaklık, kontrol gücü olmayan payları konsolide finansal durum tablosunda öz kaynaklar içerisinde, kendi ortaklarının öz kaynaklardaki paylarından ayrı olarak gösterir (TFRS 10, Md. 22). Azınlık paylarının hesaplanmasında, grup içinde yapılan satışların yönü önem kazanır. Eğer bağlı ortaklık-

tan, ana ortaklığa bir satış olmuşsa, bağlı ortaklığın kar/zararı, bu işlemlerin etkilerinden arındırılır ve yeni oluşan kar/zarar üzerinden azınlık payı hesaplanır. Ana ortaklığın, bağlı ortaklığa satış yapması durumunda, işlemin etkisi arındırılır, ancak, arındırma bağlı ortaklığın kar/zararını etkilemediği için, azınlık payları bağlı ortaklığın kar/zararı üzerinden hesaplanır (Karapınar, 2008, 412).

Konsolide finansal tablolar hazırlanırken:

a) Ana ortaklığın ve bağlı ortaklıklarının varlık, yükümlülük, öz kaynak, gelir, gider ve nakit akışlarına ait benzer kalemleri birleştirilir.

b) Ana ortaklığın her bir bağlı ortaklıktaki yatırımının defter değeri ile her bir bağlı ortaklığın öz kaynaklarından ana ortaklığın payına isabet eden tutarları netleştirilir.

c) Grup işletmeleri arasındaki işlemlerle ilgili öz kaynak, gelir, gider ve nakit akışları ile grup içi varlık ve borçların tümünü elimine eder (stoklar ve duran varlıklar gibi varlıklarda muhasebeleştirilen grup içi işlemler sebebiyle oluşan kâr veya zararlar tamamen elimine edilir). Grup içi zararlar, konsolide finansal tablolara yansıtılması gereken bir değer düşüklüğünü gösterebilir.

Ölçme ise, bir işletme, bağlı ortaklığının gelir ve giderlerini, bağlı ortaklık üzerinde kontrol sahibi olduğu tarihten kontrolü kaybettiği tarihe kadar konsolide finansal tablolara dâhil edilerek yapılır. Bağlı ortaklığın gelir ve giderleri, edinim tarihindeki konsolide finansal tablolara yansıtılmış varlık ve borç tutarlarına dayanmalıdır. Örneğin, bağlı ortaklığın edinildiği tarihten sonra konsolide kapsamlı gelir tablosuna yansıtılan amortisman giderleri, ilgili amortisman tabi varlıkların, bağlı ortaklığın edinildiği tarihte konsolide finansal tablolara yansıtılmış gerçeğe uygun değerlerine dayanmalıdır.

3.5.3. TFRS 10'un İstisnası ve Kontrolün Kaybolması Durumu

İki veya daha fazla yatırımcı işletmenin yatırım yaptıkları bir işletmenin ilgili faaliyetlerini yönetebilmek için birlikte hareket etmek zorunda olmaları halinde, yatırım yaptıkları işletmenin birlikte kontrolü söz konusudur. Bu tür durumlarda hiç-

bir yatırımcı diğerleriyle işbirliği yapmaksızın söz konusu faaliyetleri yönetemediğinden, hiçbir yatırımcı yatırım yapılan işletmeyi tek başına kontrol edememektedir. Her bir yatırımcı, bu işletmedeki payını ilgili TFRS'ler (TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar, TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar veya TFRS 9 Finansal Araçlar gibi) uyarınca muhasebeleştirir (TFRS 10, m. 9).

Ana ortaklık bir bağlı ortaklığı üzerindeki kontrolü kaybettiğinde:

a) Kontrolünü kaybettiği eski bağlı ortaklığının varlıklarını ve borçlarını konsolide finansal durum tablosu dışı bırakır.

b) Eski bağlı ortaklığında devam eden her türlü yatırımları, kontrolü kaybettiği andaki gerçeğe uygun değerleri üzerinden finansal tablolara yansıtır. Söz konusu ilk muhasebeleştirmeden sonra ise bu yatırımları ve eski bağlı ortaklıkla arasındaki borç veya alacakları ilgili TFRS'ler uyarınca muhasebeleştirir. Tespit edilen gerçeğe uygun değer, geriye kalan yatırımın TFRS 9 uyarınca finansal varlık olarak muhasebeleştirilmesi durumunda, finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmesi sırasındaki gerçeğe uygun değeri olarak; geriye kalan yatırımın iştirakteki veya iş ortaklığındaki yatırım olarak nitelendirilmesinin uygun olması durumunda ise, iştirak veya iş ortaklığı yatırımının ilk muhasebeleştirilmesi sırasındaki maliyeti olarak dikkate alınır. (TFRS 10, Md. 25).

3.5.4.İlgili Faaliyetler ve Yönetimi

Bir dizi işletme ve finansman faaliyeti, yatırım yapılan birçok işletmede getirileri önemli ölçüde etkilemektedir. Bu faaliyetlere örnek olarak; (TFRS 10, m. B11)

a) Mal ve hizmetlerin alımı ve satımı.

b) Finansal varlıkların elde tutma süresince (temerrüt durumu da dâhil olmak üzere) yönetimi.

c) Varlıkların seçimi, edinimi veya elden çıkarılması.

d) Yeni ürün ve süreçlerin araştırılması ve geliştirilmesi.

e) Finansman yapısının belirlenmesi veya fon edimi.

Yatırım yapılan işletme faaliyetlerine ve sermaye yapısına ilişkin kararlar, kilit yönetici personel seçimi, hizmet sağlayıcıların belirlenmesi, ücretlerin belirlenmesi ile işlerine veya hizmetlerine son verilmesi faaliyetlerin yönetimine ilişkin kararlardır (TFRS 27, B12).

Örnek 1

Bir yatırımcı işletme, yatırım yaptığı bir işletmenin oy haklarının % 48'ini satın almıştır. Kalan kısmı binlerce pay sahibi, % 1'den fazla olmamak üzere sahiptir. Pay sahiplerinden hiçbiri diğer pay sahiplerine danışma ya da birlikte karar alma yönünde bir anlaşma yapmamıştır. Yatırımcı işletme, edinmesi gereken oy oranını, diğer pay sahipliklerinin göreceli büyüklüklerini esas alarak değerlendirirken, payların % 48'inin kendisine güç sağlamada yeterli olacağını tespit etmiştir. Bu durumda yatırımcı işletme, kendi payının mutlak büyüklüğü, diğer payların ise göreceli büyüklüğünü dikkate alarak "Güç" kriterine sahip olduğunu kabul eder. (TFRS 10, Uygulama Örneği).

Örnek 2

Yatırımcı A, yatırım yaptığı bir işletmenin oy haklarının % 45'ini elinde bulundurmaktadır. Kalan kısım ise % 26 + % 26 iki ortağa ait olup, % 3'lük kısım ise 3 ortağa eşit olarak (% 1) paylaşılmıştır. Karar almayı etkileyen başka bir anlaşma bulunmamaktadır. Bu durumda, yatırımcı A'nın oy haklarının mutlak ve diğer pay sahipliklerine kıyasla büyüklüğü yatırımcı A'nın "Güç" kriterine sahip olmadığı sonucuna ulaşmada yeterlidir. Yatırımcı A'yı, yatırım yaptığı işletmenin ilgili faaliyetlerini yönetmekten alıkoyabilmek için sadece diğer iki yatırımcının ortak hareket etmeleri yeterlidir (TFRS 10, Uygulama Örneği).

Örnek 3

Yatırımcı bir işletme, yatırım yaptığı bir işletmenin oy haklarının % 45'ini elinde bulundurmaktadır. Kalan kısım 11 ortak tarafından eşit olarak paylaşılmıştır (11 x % 5) Pay sahiplerinden hiçbirinin, diğer pay sahiplerine danışma ya da birlikte karar alma yönünde sözleşmeye bağlı bir anlaş-

ması yoktur. Bu durumda, yatırımcı işletmenin payının mutlak büyüklüğü ile diğer payların göreceki büyüklüğü, güce sahip olup olunmadığına karar vermede tek başına yeterli değildir. Yatırımcı işletmenin güce sahip olup olmadığına ilişkin kanıt sağlayabilecek ek durum ve koşullar göz önünde bulundurulmalıdır. (TFRS 10, Uygulama Örneği).

Örnek 4

Yatırımcı bir işletme, yatırım yaptığı bir işletmenin oy haklarının % 35'ini elinde bulundurmaktadır. Başka üç pay sahibinin her biri, % 5'er oy hakkına sahiptir. Geriye kalan oy hakları, hiçbiri oy haklarının yüzde 1'ini aşmayacak şekilde, çok sayıdaki diğer pay sahipleri tarafından elde bulundurulmaktadır. Pay sahiplerinden hiçbiri diğer pay sahiplerine danışma ya da birlikte karar alma yönünde bir anlaşmaya sahip değildir. Yatırım yapılan işletmenin ilgili faaliyetlerine ilişkin kararlar, genel kurul toplantılarında, toplantıya katılanların oylarının çoğunluğu ile alınabilmektedir. Son toplantıya oy haklarının toplamda % 75'ini taşıyan pay sahipleri katılmıştır. Bu durumda, diğer pay sahiplerinin son genel kurul toplantısına aktif katılımı, yatırımcı işletmenin ilgili faaliyetleri tek taraflı olarak yönetme imkânının fiilen bulunmadığını göstermektedir. Burada, önceki toplantıda yeterli sayıdaki diğer pay sahiplerinin yatırımcı işletmeyle aynı yönde oy kullanmış olması dolayısıyla yatırımcının ilgili faaliyetleri yönetmiş olmasının bir önemi yoktur (TFRS 10, Uygulama Örneği).

3.5.5. TFRS 10'da Yargı Kullanımı Gerektiren Durumlar

TFRS 10'da tahmin ve yargıda bulunmayı gerektiren alanların başında "kontrol"ün varlığının belirlenmesidir. Söz konusu üç kontrol unsurunun sağlanıp sağlanmadığının tahmin edilmesidir. TFRS 12 standardı da bu konuda yapılan yargı ve varsayımları açıklama zorunluluğu getirmektedir. Bununla birlikte yargı kullanımı ile ilgili TFRS 10'a şu alanlar sayılabilir: (Aktaş 2013, 161, 162)

- İlgili faaliyetlerin belirlenmesi,
- Yatırımcıya güç sağlayan sözleşmelerin belirlenmesi,
- Fiili güç,

- Potansiyel oy hakları,
- Koruyucu nitelikteki haklara karşı karar verme hakları (asli haklar),
- Asillere karşı vekiller,
- Yapılandırılmış işletmelerin değerlendirilmesi.

3.6. TFRS 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar Standardı

Bu TFRS'nin amacı, finansal tablo kullanıcılarının aşağıda yer alan hususları değerlendirmesini sağlayacak bilgilerin işletme tarafından açıklanmasını sağlamaktır:

- İşletmenin diğer işletmelerdeki paylarının niteliği ile bunlara ilişkin riskler ve
- Söz konusu payların işletmenin finansal durumuna, finansal performansına ve nakit akışlarına etkileri.

TFRS 12 ile bağlı ortaklık, müşterek anlaşmalar (müşterek faaliyet ya da iş ortaklıkları), iştirakler ve konsolide edilmeyen yapılandırılmış işletmelere ilişkin finansal tablolarda sunulacak bilgiler açıklanmıştır. İşletme, bir bağlı ortaklığı kontrol edip etmediğini, müşterek kontrol veya önemli etkiye sahip olduğu bir işletme olup olmadığını, müşterek anlaşma ile ayrı bir araç oluşturma yoluyla yapılandığı durumlarda anlaşmanın müşterek faaliyet mi iş ortaklığı mı olduğunu açıklamalıdır. (TFRS 12, m.7) Diğer işletmelerdeki paylara ilişkin bu standart; yatırımın niteliği, finansal etkileri, kapsamı, karşılaşılan riskler gibi konularda finansal tablo ve dipnotlarda sunulması gerekli bilgileri açıklamıştır.

4. SONUÇ

Ortaklık yatırımlarının, TMS/TFRS'ye göre muhasebeleştirilmesi ve finansal raporlarda sunulabilmesi için öncelikle standartların öngördüğü sınıflandırmanın yapılması gerekmektedir. Bu yatırımların sınıflandırılması ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili "TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar", "TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Paylar", "TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar", "TFRS11 Müşterek Anlaşmalar" ve "TFRS

12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar” standartları yayınlanmıştır.

Sınıflandırmada, yatırımcı işletmenin, yatırım yapılan işletme üzerindeki finansal ve faaliyet politikalarını etkileme gücü dikkate alınmalıdır. Bu etkileme gücü, önemli etki, müşterek kontrol ve kontrol gücü olarak oluşabilir. Önemli etki, yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyetle ilgili politikalarına katılma gücüdür. Bu güç, tek başına veya müşterek kontrol olmamalıdır. Önemli etkileme gücüne sahip yatırımlar “iştirak” olarak adlandırılır ve “öz kaynak yöntemine” göre muhasebeleştirilir. Müşterek kontrol edilen işletmelerde ise yapılan müşterek anlaşmanın niteliği belirlenerek “iş ortaklığı” veya “müşterek faaliyet” olarak sınıflandırılması yapılır. Müşterek anlaşma, ayrı bir araç vasıtasıyla yapılandırılmış ve gerekli şartları taşıyorsa “iş ortaklığı” olarak adlandırılır ve “öz kaynak yöntemine” göre muhasebeleştirilir. Ayrı bir araç vasıtasıyla yapılandırılmamışsa “müşterek faaliyet” olarak sınıflandırılır. Müşterek faaliyet katılımcısı, müşterek anlaşmadaki payıyla ilgili varlıkları, borçları, hâsılatı ve giderleri söz konusu varlıklara, borçlara, hasılatlara ve giderlere uygulanan ilgili TFRS’ler çerçevesinde muhasebeleştirir. Öz kaynak yöntemine göre, iştirak veya iş ortaklığı yatırımı başlangıçta elde etme maliyetiyle, sonrasında ise ilgili işletmenin kar veya zararındaki pay kadar defter değeri değiştirilerek muhasebeleştirme ve finansal raporlama yapılır.

Kontrol gücüne sahip olan işletmelerin yatırımları ise “bağlı ortaklık” olarak adlandırılır. Kontrol gücünün varlığı için yatırım yapılan işletme üzerinde güç sahibi olunması, değişken getirilerin mevcudiyeti ve güç/getiri arasındaki ilişkinin birlikte bulunuyor olması gerekir. Kontrol etkisi olması halinde yatırımcı ile bağlı ortaklığın varlık, yükümlülük, öz kaynak, gelir, gider ve nakit akışları kalemlerini birleştirir, ana ortaklık ile bağlı ortaklığın defter değeri ile öz kaynaklarından ana ortaklığın payına isabet eden tutarları netleştirir ve grup içi varlık ve borçları elimine ederek konsolide finansal tablo hazırlar.

“TFRS: 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar Standardı” ise bağlı ortaklık, iştirak, müşterek kontrol (iş ortaklığı ya da müşterek faaliyet) ile konsolide edilmeyen yapılandırılmış yatırımlara ilişkin finansal tablolarda sunulması gerekli açıklamalar belirtilmiştir.

Kaynakça

- AKDOĞAN, Nalan ve Nejat TENKER. 1998. *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 6. Baskı.
- AKDOĞAN, Nalan ve Orhan SEVİLENGÜL. 2007. *Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*. Ankara: Gazi Kitabevi, 12. Baskı.
- AKTAŞ, Rabia. 2013. “İlke Temelli Finansal Raporlama Standartları Nasıl Öğretilmeli? TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı Örneği”. *Mali Çözüm Dergisi*. Ocak-Şubat. 133-168.
- ÇİFTÇİ, Yavuz. 2000. “İştiraklerdeki Yatırımların Muhasebeleştirilmesinde Özkaynak Yönteminin Kullanılması”, *MÖDAV-Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4.
- GÖKÇEN, Gürbüz, Başak ATAMAN ve Cemal ÇAKICI. 2011. *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- KARAPINAR, Aydın. 2008. “İştiraklerdeki Yatırımlar”. *Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2.Baskı, 421-438.
- KARAPINAR, Aydın. 2008. “Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar”. *Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2.Baskı, 393-420.
- KARĞIN, Sibel. 2013. “TFRS 11 Kapsamında Müşterek Anlaşmaların Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. Cilt 18. Sayı 1. 305-321.
- MISIRLIOĞLU, İ. Ufuk. 2002. “İştiraklerin Öz Sermaye Yöntemine Göre Muhasebeleştirilmesi”, *MÖDAV-Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt 4, Sayı 4.
- TERZİ, Serkan. 2013. “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS 10) Açısından Konsolidasyon İlkeleri ve Kontrol Modeli”, *Afyon K.tepe Üniv. İİBF Dergisi*. Cilt 15. Sayı 1. 281-300.
- TMS: 27 Bireysel Finansal Tablolar Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2013/TMS/TMS27.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2014.
- TMS: 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı, http://kgk.gov.tr/contents/files/tms28_2011_once.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2014.
- TFRS: 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2013/TFRS/TFRS_10.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2014.
- TFRS: 11 Müşterek Anlaşmalar Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2013/TFRS/TFRS_11.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2014.
- TFRS:12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2013/TFRS/TFRS_12.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2014.